

תל-אביב - אכסניה של תורה*

רוקה /

ד. צ. פוקס /

החנוך העירוני, הצבורי והפרטי בתל-אביב

מבין 24000 הילדים בגיל החנוך הע"ממי בתל-אביב - היינו: מגיל 6 עד גיל 14 - מקבלים 18000 את חנוכם המלא בבתי-הספר של העיריה. שכר הלמוד בתל-אביב בוטל זה שנים רבות. מאת הורי הילדים נגבים סכומים פעוטים לפי הערך, רובם לחשבון ספרי הלמוד ומכ"שירים הניתנים לכל ילד ממפעל האספקה העירונית המרכזית. 6500 ילדים, מבין 18000, פטורים גם מן התשלומים האלה ומקבלים את כל הדרוש ללמוד על חש"בון העיריה.

כל ילד בתל-אביב, הרוצה בכך, מקבל מקום בבית-ספר עירוני בלי שום הגבלה. אפשרויות השכלה אלה אינן ניתנות בשום עיר אחרת בארץ מחוץ לתל-אביב, אף-על-פי שעירנו נושאת כמעט לבדה בכל העול הכספי הכבד הזה.

מפעל החנוך בתל-אביב הוא רב-גוני ומסועף מאד. בתש"ד היו קיימים בתל-אביב 33 בתי-ספר עירוניים (של הזרם הכללי וזרם המזרחי) ובהם 476 כתות, וכן 45 כתות "גן" לילדים בגיל 5-6, 7 כתות גן-מעון ליום שלם לילדים בגיל 4-6. מלבד זה מקיימת העיריה רשת של בתי-ספר לילדים מפגרים, לילדים אי"מ בציליים, לחרשים-אלמים. כל אלה נקראים בשם כולל: "מוסדות לחנוך מיוחד".

להשלמת התמונה יש להזכיר את בתי-הספר הצבוריים והפרטיים למיניהם, הקיימים בתל-אביב והמשויים לה אופי של עיר חנוך, אכסניה-של-תורה.

מלבד הילדים הלומדים בבתי-הספר העירוניים, לומדים עוד 1200 ילדים בבתים החנוך של הסתדרות העובדים, המקבלים תמיכה כספית חשובה מקופת העיריה והקצבה מיוחדת ממחלקת החנוך של הועד הלאומי, הניתנת להם על חשבון הקצבתה לעירית תל-אביב, והמכסה את כל צרכי-הם.

כ-1000 ילדים בני הורים חרדים לומדים בבתים ובמוסדות "בית יעקב", 700 ילדים בבתי הספר של "כל ישראל חברים" (אליאנס), וכל אלה מקבלים תמיכה כספית מקופת העיריה. עוד 1500 ילדים בע"רך לומדים במכינות של בתי הספר התיכונים ובבתי-הספר העממיים הפרטיים. כמה מאות ילדים בעיר אינם מבקרים בבית-ספר, רובם הפסיקו את למודיהם בגיל צעיר בגלל מצבם הסוציאלי הקשה ונכנסו לחיי עבודה. אנו מקווים, שעם הניגות חובת הלמוד אפשר יהיה למנוע את השנותה של תופעה זו.

מבין 11 בתי-הספר התיכונים בתל-אביב, יש להזכיר ביחוד את הגימנסיה "הרצליה", חלוצת החנוך העברי התיכוני בארץ ובגולה, את שני בתי-המדרש להכשרת מורים, מורות וגנות: בית-המדרש על שם א. ל. לוינסקי, הקיים משנת 1913, והסמינר "תלפיות" להכשרת מורות וגנות לבתי-הספר הדתיים.

מבין בתי-הספר המקצועיים הצבוריים

(*) מתוך דברים שנאמרו בסימפוזיון על החנוך בתל-אביב, שנערך על-ידי מחלקת החנוך של עירית תל-אביב אור לכ' אלול תש"ד (7.9.44). הסימפוזיון שודר ברא"ד, דיו, מאולם מוזיאון תל-אביב, במסגרת התכניות "קול תל-אביב".

אם יש לנו כיום רשת ענפה ומסועפת של בתי-ספר עבריים בארץ ובתל-אביב, מזרמים ומגמות חנוכיות שונות, שבהם מתחנכים רבבות ילדים - הרי זה תודות לאותם המוסדות החלוציים, נסיונותיהם וגשושיהם, כבושיהם והישגיהם.

אגב: בציינו את שנת החמשים לבתי-הספר העבריים הצבוריים הראשונים ביפו, עלינו להזכיר גם את ה"ת"ת שערי תורה" שנוסד בשנת תרמ"ו ביפו (מחוללי היה הרב נפתלי הרץ הלוי ז"ל והרב ר' אברהם יצחק הכהן ז"ל, בהיותו משמש כרבה של יפו והמושבות, ראה את עצמו אחראי לת"ת הזה). הנמצא כיום בתחומה של תל-אביב, ולפני כשלושים שנה היה הראשון מבין הת"תים להוראה בעברית.

גם כיום נמצא עדיין חלק קטן ממפעלי החנוך בידיים פרטיות, או צבוריות למחצה, אבל עיקר החנוך הוא בידי בעלות צבורית-לאומית. מחלקת החנוך של כנ"ס-ישראל היא האחראית לתוכן החנוך, לתכנית הלמודים ולצד הפדגוגי וגם משתפת בסכום לא-גדול בהוצאות החנוך של תל-אביב, אשר עולו, רובו ככולו, מוטל על שכם תושבי העיר, והעיריה היא המוציאה לפועל והאחראית לארגון העבודה בבתי-הספר העירוניים, מבחינה אדמיניסטרטיבית ומשקית.

ביסודו של מפעל החנוך העירוני בתל-אביב הונחה קודם-כל המגמה העיקרית של חנוך עממי כללי, הנועד לכל ילדי העיר, ובמובן זה כוללים אנו במושג העיר גם את השכונות העבריות של יפו, אשר ילדיהן לומדים בבתי-הספר שלנו כילדי תל-אביב גופא. העיריה שואפת כל השנים להנהיג בתל-אביב חובת-למוד כל-לית על יסודות חוקיים.

מפעל החנוך של עירית תל-אביב - הגדול שבמפעלי החנוך בארץ

חנוכו של כל ילד בבית-ספר עממי עלה לעירית תל-אביב באותה שנה בסך 14 לא"י לשנה.

השתתפותם של ממשלת הארץ ושל המוסדות המרכזיים בתקציב החנוך של תל-אביב הגיעה בשנה האחרונה בסך הכל ל-19,000 לא"י, שהן 8% מתקציב החנוך הכללי בתל-אביב ו-10% מן הסכום שהעיריה מוציאה להחזקת בתי-הספר העממיים.

85% מכל ילדי העיר מקבלים חנוך בבתי-הספר המוחזקים או הנתמכים על-ידי העיריה. ממפעל החנוך של עירית תל-אביב נהנים גם 4600 ילדי השכונות היהודיות ביפו, וזה כמה שנים מתנהל משא-ומתן מייגע בין עירית תל-אביב לעירית יפו בדבר השתתפותה המינימאלית של זו האחרונה בחנוכם של ילדי יפו, העולה לתל-אביב ב-55,000-60,000 לא"י לשנה.

עירית תל-אביב הקימה שורת מפעלי-לוחאי לחנוך, ההולכים ומתפתחים משנה לשנה ומשמישים דוגמה ומופת גם לישוריים אחרים.

כן שואפת עירית תל-אביב, מאז קבלה את מפעל החנוך לידיה, לשכן את בתי-הספר בבנינים משוכללים משלהם, שנבנו למטרה זו. כהתחלה לכך הקימה העיריה שורת בנינים בחלקי העיר השונים לבתי-ספר ולגני-ילדים, שהם תפארת לעיר, וגם בתכניות הקימום (ריקונסטרוקציה) שהעיריה תכננה, על מנת להוציא לפור על אחרי המלחמה, תופסים מקום חשוב מאד בניני-קבע למוסדות חנוך והמפעלים הקשורים בהם: בתי-ספר, גני-ילדים, בתי-ספר מקצועיים, מועדונים, בריכות-שחיה, מגרשי-ספורט ועוד.

עם סיום שנת תש"ד, מסתיימת השנה ה-18 למפעל החנוך של עירית תל-אביב, מאז הועבר אליה מרשותה של ההנהלה הציונית. השנה הקודמת היתה גם שנת החמשים מאז שנוסדו שני בתי-הספר העבריים הצבוריים-הלאומיים הראשונים לבנים ולבנות בשכונת נוה-צדק (בית-הספר לבנות קיים במקום זה עד היום), שנתמך על-ידי "הועד האודיסאי". אלה היו שני בתי-הספר הצבוריים הראשונים בערי הארץ (קדם להם בית-הספר העברי הפרטי, שנוסד ביפו בתרמ"ט על-ידי ישראל בלקינד ז"ל, ובקושי התקיים רק כשנתיים וחצי), שלשון הלמודים, גם הכלליים, היתה בהם עברית.

אנו רואים איפוא חובה לעצמנו להביא, בהודמנות זו, לידיעת הצבור הרחב בתל-אביב ומחוצה לה, כמה ראשי-פרקים על מפעל החנוך בעירנו, שהלך וגדל יחד עם העיר והוא כיום הגדול והמקיף ביותר שבכל ערי הארץ - גם במספר תלמידי-דיו, גם בגודל תקציבו וגם בשכלוליו הטכניים.

הרי רק כמה עובדות ומספרים על עניני החנוך העירוני כיום. הזה:

תל-אביב היא היחידה מבין כל ערי הארץ הנושאת בעצמה בעול החנוך העממי. הוצאות החנוך עלו מ-18,000 לא"י בשנת תרפ"ה (השנה הראשונה לה עברת מפעל החנוך לרשות העיריה) ל-285,000 לא"י, והן מתכסות ממס החנוך הנגבה מאת תושבי העיר ובמדה מצומצמת מאד מתשלומי הרשמה המוטלים על הורי הילדים. הוצאות החנוך בתל-אביב הוו בשנת הכספים האחרונה (1943/44) 22% מתקציב ההוצאות הכללי של העיריה.

קבוצת התלמידות והמורות של בית-הספר לבנות בשנת תרנ"ד. יושבים בשורה (מימין לשמאל): המורה לתפירה (שמה לא ידוע); המנהלת שושנה יפה, מאיר בלקינד, יהודה גרובסקי, יצחק כהן וסלמי.

של ארצנו. מבוגרים, שוחרי דעת והש-
תלמות, מוצאים אפשרות להרחיב את
השכלתם בהרצאות הנערכות לפי תכנית
קבועה מטעם האוניברסיטה העברית, וכן
מטעם "בית העם" העירוני וארגונים
צבוריים שונים בעיר. לעולים חדשים נ-
תנת אפשרות ללמוד את הלשון העברית
בשעורי הערב מטעם העיריה והמוסד ל-
שון ולתרבות. יש גם בתי-ספר ללמוד
לשונות זרות, בתי ספר לנגינה, לזמרה,
לאמנות הציור והפסול ועוד.

כן ראוי להזכיר את בית-הספר "זבו-
לון", מחלוצי החנוך הימי בארץ, את בתי
החנוך למלאכה ולמשק בית של ויצ"ו ושל
נשי מזרחי ועוד ועוד.

הוצאות החנוך הצבורי והפרטי, יחד
עם הוצאות החנוך של עיריית תל-אביב,
מצטרפות לכדי חצי מליון לא"י לשנה.
כל מוסדות-חנוך אלה יחד משווים לתל-
אביב אופי של עיר-חנוך ועושים אותה
לאכסניה-של-תורה.

והפרטיים יצוינו: בית-הספר למלאכה של
המזרחי שנוסד ביפו בשנת 1906, בית-
הספר המקצועי על-שם מכס פיין של הס-
תדרות העובדים הכללית ושני בתי-הספר
שנפתחו בשנה האחרונה מטעם עיריית
תל-אביב, — בית-הספר המקצועי העי-
רוני לבנים "שבח" ובית-הספר העירוני
לאחיות שעל-יד בית-החולים "הדסה".

מלבד בתי-הספר של המזרחי ובתי-
הספר הדתיים הצבוריים, שבהם תופס
החנוך-התורני מקום חשוב, קיימות חמש
"ישיבות" הנותנות חנוך תורני מלא
לדורשיו.

התחלה לחנוך גבוה יש בבית-הספר
למשפט ולכלכלה בתל-אביב, שאחד ממ-
יסדיו הפעילים היה אבי העיר מאיר
דיזנגוף ז"ל. כן יש להזכיר את המכון
הביאולוגי-פדגוגי, המאפשר למורים ול-
חובבי מדע הטבע להשתלם בכל מקצועות
הטבע, בוטניקה, זואולוגיה ופיסיקה,
מתוך תשומת-לב מיוחדת לפלורה ופאונה